

**MEMÒRIA ARQUEOLÒGICA DE LA INTERVENCIÓ
A LA RDA. SANT ANTONI NUMS. 1-5 I 12-14 I AL C/ COMTE
URGELL NUMS. 2-4
(BARCELONA, EL BARCELONÈS)**

Codi MHCB: 189/05

Data intervenció: 13-29 de juny de 2005

Laura Suau i Lleal

Mataró, agost 2005

ÍNDEX

- 1. FITXA TÈCNICA**
- 2. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC**
- 3. NOTÍCIES HISTÒRIQUES**
- 4. INTERVENCIONS ANTERIORS**
- 5. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ**
- 6. METODOLOGIA**
- 7. DESCRIPCIÓ DE LES TROBALLES**
- 8. CONCLUSIONS**
- 9. BIBLIOGRAFIA**
- 10. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA**
 - 10.1. Documentació fotogràfica**
 - 10.2. Documentació planimètrica**

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Rda. Sant Antoni, 1-5 i 12-14 i C/Comte Urgell, 2-4
UBICACIÓ	Barri del Raval, Districte de Ciutat Vella Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ICC)	X: 430115 Y: 4581389 Z: 12,794/12,525 m snm
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control arqueològic
DATES D'INTERVENCIÓ	13-29 de juny de 2005
PROMOTOR	Fecsa Endesa
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Laura Suau i LLeal

2.- ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC

La ciutat de Barcelona es troba dins d'un terme municipal que s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km. d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al NW per la serra de Collserola, entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besòs. La seva funció de capital ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció Nord-Sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs-Congost-Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les moles diversos molins aprofitant el sallent. De l'esglaó cap a mar ja no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral.

Així doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El Pla inclinat, els turons arran de mar, i el pla de baix, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins.

Des del punt de vista urbanístic la ciutat de Barcelona consta de diverses àrees organitzades en districtes. Prop del mar i dominat al sud pel gran promontori de Montjuïc hi ha el nucli antic, on la ciutat restà reclosa fins a la desaparició de les muralles durant el segle XIX. Aquest espai inclou, d'una banda, un nucli central anomenat barri gòtic que correspon a la primitiva ciutat romana i, de l'altra, un seguit de

ravals situats al seu voltant que es van formar en època medieval, dins el perímetre de les muralles aixecades al segle XIV. Al nord de la ciutat antiga s'estén l'Eixample, una àmplia zona quadriculada planificada a la segona meitat del segle XIX, segons el pla d'Ildefons Cerdà, un cop s'havien enderrocat les muralles que encerclaven la ciutat i que oprimia el seu desenvolupament.

3.- NOTÍCIES HISTÒRIQUES

En el present capítol exposaré de manera sintetitzada i a mode d'introducció històrica, diversos aspectes sobre el procés d'urbanització de la muralla que es va bastir a partir de la segona meitat del segle XIII i que a *posteriori* es va anar ampliant i reforçant segons les necessitats defensives de cada moment. Aquest ha estat un tema força tractat per la bibliografia dels darrers decennis del segle passat, però tot i el volum d'informació generat, molts dels estudis que s'han fet plantegen tesis contradictòries, originant així algunes confusions, sobretot pel que fa referència a aspectes cronològics.

Des de començament del segle IX el territori de la ciutat de Barcelona s'amplià amb l'establiment dels primers nuclis de població situats fora del recinte que englobava la muralla romana, constituint burgs o barriades, anomenades també vilanoves, establertes al voltant de centres d'ordre econòmic o religiós com és el cas d'esglésies, el mercadal, el port o hospitals. Poc a poc, doncs, les muralles anaren perdent el valor defensiu i la funció aglutinadora i proteccionista exercida durant més de 900 anys. A la fi del segle XI la muralla romana havia perdut tota la seva funcionalitat com a recinte defensiu ¹ tot i que el nucli urbà que delimitava, continuà mantenint el paper de centre polític i religiós ². Durant els segles XI i XII, fruit d'un moment d'expansió econòmica, aquests nuclis van anar creixent i se'n crearen de nous. Amb l'afany d'encabir i protegir les noves barriades i els edificis establerts fora els límits de la muralla d'època romana es va començar a construir una nova línia defensiva, anomenada per molts el segon recinte fortificat.

Tradicionalment s'ha associat aquesta muralla amb el regnat de Jaume I, essent el primer tram el construït a La Rambla, des del convent de Framenors fins l'àrea propera a l'església de Santa Anna, amb una datació anterior a 1260 ³. Alguns autors ⁴ però, plantegen que la presència de portals no implica forçosament que la muralla

¹ CUBELES, A. 1993, pàg. 219

² GARCIA i ESPUCHE, A. 1986, pàg. 18

³ CARRERES I CANDI, F. 1909, afirma que aquest tram de muralla es realitzà a partir de 1285.

⁴ CUBELES, A. 1993, pàg. 219

estigués construïda, doncs està documentada l'existència d'aquests portals al final d'alguns carrers, sense evidència de murs de tancament.

Pel que sabem fins ara, és difícil proporcionar una cronologia fiable per la construcció d'aquest segon recinte tot i que, a grans trets, es coincideix en situar-lo a final del segle XIII- inici del segle XIV.

Un cop tractats els aspectes cronològics, cal també fer esment a les qüestions referents a la manera com es va alçar la muralla medieval. La construcció es va veure condicionada a un seguit d'elements tant de caire geogràfic i geològic, com urbanístics. D'una banda, el traçat de la nova muralla es va haver de cenyir tant als edificis com als camins ja existents en l'àrea d'extramurs, amb l'objectiu de protegir el teixit urbà que s'havia anat creant i establir els nous accessos a la ciutat. D'altra banda, la configuració de la muralla també va estar determinada pels accidents geogràfics existents a la zona on es va assentar. El tram de mur que mira a muntanya es va bastir damunt la plataforma pleistocena i prop del graó barceloní, que és un talús erosiu que separa el pla de Barcelona de la part alta de la ciutat. Queda localitzat des de Montcada fins el centre de Barcelona, arribant fins el Clot i Sant Andreu i constituïa un obstacle per les rieres que baixaven, de muntanya cap a mar, que al salvar-lo van anar creant en el seu repeu un con de dejecció. Aquesta posició elevada proporcionà a la construcció un glacis gairebé pla i un domini perfecte de la ciutat, sobretot tenint en compte els 4 m. aproximadament del desnivell de l'esmentat graó, sumats a les 13 vares d'alçada dels murs.

La muralla, a més de salvaguardar la ciutat de Barcelona dels enemics, va servir per protegir-la de les vingudes d'aigua. Aquesta, feia les funcions de col·lector de les rieres que hi incidien provinents del vall que s'estenia al nord i que anteriorment penetraven lliurement a la ciutat, impedit que les inundacions vessessin cap al tàlveg interior⁵. Tot i això, es documenten greus problemes de drenatge de les clavegueres i

⁵ RIBA ARDERIU, O. 1992, pàgs. 97-100; 1993, pàgs. 171-176

dues grans inundacions de la ciutat ⁶ que provocaren greus destrosses en alguns portals i panys de muralla.

Pel que fa al traçat i recorregut d'aquest segon recinte emmurallat cal assenyalar que s'inicia a La Rambla, a tocar de mar fins a Canaletes, passa per Plaça de Catalunya, el carrer Fontanella, carrer Trafalgar, Arc de Triomf, Lluís Companys i Passeig Picasso.

A mitjan del segle XIV o inici del segle XV es construeix un nou recinte fortificat d'una gran envergadura que engloba un espai casi tan gran com el de la muralla romana o el segon recinte defensiu descrit més amunt. Durant aquest període s'ha donat un creixement econòmic important i, consegüentment, una urbanització de noves àrees que queden establertes a la banda de ponent de la ciutat, fora dels límits del recinte defensiu iniciat per Jaume I a finals del segle XIII. Fins aleshores, les muralles protegien la banda de La Rambla i el sector de Santa Anna fins al Portal Nou. En aquest nou context, Pere el Cerimoniós emprèn novament les obres que fins ara haurien quedat aturades i ordena ampliar ⁷ les muralles existents per tal d'agrupar l'anomenat Raval, construint el tercer recinte defensiu de la ciutat.

Aquesta nou circuit defensiu comprenia l'àrea entre la Rambla i les rondes Universitat, Sant Antoni i Sant Pau i el carrer Paral·lel, protegint d'una banda, edificis tan importants com el convent de Valldonzella, el monestir de Sant Pau del Camp i el conjunt de les Drassanes i, de l'altra, hortes i espais pel bestiar, tan necessaris per una ciutat en moments de guerra.

⁶ 27 d'agost de 1389 (font: AHCB, MS. L-5, *Crònica del Mascaró*, f. 293); 13 de setembre de 1427 (Font: AHCB, DACB, vol. VI, fol. 72). Aquests documents són tractats acuradament a: BARRIENDOS VALLVÉ, M. 1993, pàgs. 275-280.

⁷ FLORENSE FERRER, A, 1962, pàg. 116: tenia un perímetre de 6.250 metres lineals i ocupava una superfície de 218,06 hectàrees.

Al llarg d'aquest llenç de muralla s'hi van obrir diversos portals com el de Tallers, Sant Antoni, Sant Pau del Camp i Drassanes (anomenat després de Santa Madrona i conservat fins a l'actualitat).

El tram objecte del present estudi és el que transcorre per la Rda. Sant Antoni, cantonada amb la Rda. Sant Pau. Aquest sector, segons les fonts documentals i cartogràfiques, s'hauria erigit al darrer quart del segle XIV i s'hi localitzava el portal de Sant Antoni, construït las voltants de l'any 1377 ⁸. Aquest portal se situava en la intersecció entre la Rda. Sant Antoni i la Rda. Sant Pau i estava flanquejat per dues torres de planta poligonal: Sant Urbà (la inscripció es conserva al Museu d'Història de la Ciutat) i Sant Ivó. El nom del portal el prengué de la capella de Sant Antoni, situada als entorns i a la qual, l'any 1430 se li afegí un hospital. Cal destacar que el portal de Sant Antoni va constituir durant cinc segles la porta triomfal de la ciutat ⁹, destinat, juntament amb el Portal Nou, a ser l'entrada dels personatges oficials que visitaven la ciutat.

El tercer recinte emmurallat defineix perfectament un àmbit urbà que es mantindrà sense canvis importants fins ben entrat el segle XVIII. No obstant això, en el segle XVII les noves tendències defensives, com l'ús de la pólvora, van obligar a reformar part de la muralla existent ¹⁰, donant lloc a la substitució dels antics merlets i la construcció d'un seguit de baluards situats al llarg del circuit defensiu d'època medieval. El baluard documentat en el tram de la present intervenció es va aixecar davant del portal de Sant Antoni i es va bastir un cop acabada la Guerra dels Segadors (1652) resultat de la qual el privilegi militar de la ciutat va caure a mans de l'Estat central que va promoure el reforç de la muralla amb la construcció de més baluards, al llarg de l'últim quart del segle XVII.

⁸ DDAA, 1992, *Història de Barcelona*. Índex, pàg. 55; CARRERES I CANDI, ?; FLORENSE FERRER, A. 1962, pàg. 115; DURAN I SANPERE, 1972, pàg. 199

⁹ DURAN I SANPERE, A. 1972, pàg. 201

¹⁰ És a dir, el tram de muralla de final del segle XIII i dels segles XIV-XV, però també el tram construït al llarg del segle XVI, del qual no s'ha fet esment pel fet de quedar fora dels límits estudiats en el present treball.

A final del segle següent, les muralles de La Rambla es començaren a enderrocar per urbanitzar definitivament el carrer i dur-hi a terme el passeig que donarà lloc a l'actual Rambla.

La població de Barcelona al segon quart del segle XIX va viure un creixement demogràfic molt important, en estreta relació al procés d'industrialització, sobretot del sector tèxtil. Aleshores, el recinte emmurallat va esdevenir petit i es va començar a poblar les àrees entorn de la ciutat. L'any 1843, es va enderrocar l'edifici dels Estudis Generals, situat al capdamunt de la Rambla on, quatre anys més tard, es va obrir el portal d'Isabel II¹¹.

L'any 1854, i amb el crit de "abajo las murallas" es va acabar d'enderrocar la resta del recinte defensiu. Aquest, havia esdevingut un problema higiènic que impossibilitava el creixement de la ciutat, que s'havia quedat petita pel nombre d'habitants que hi residien. Un cop destruïda la muralla¹² es van presentar en concurs un seguit de projectes urbanístics per crear el que més tard s'anomenarà l'Eixample¹³.

¹¹ CIRICI, A. 1985, pàg. 87.

¹² L'única part de muralla que avui en dia encara es conserva és la de Les Drassanes.

¹³ GARCÍA ESPUCHE, A. 1986, pàgs. 75-88

4.- INTERVENCIONS ANTERIORS

El traçat de la muralla medieval de la ciutat de Barcelona es coneix força bé a través de les referències documentals i cartogràfiques antigues, no obstant això, es fa imprescindible l'ús de l'arqueologia per determinar les característiques formals i l'abast físic d'aquesta construcció. Malauradament però, no són gaires les excavacions realitzades al llarg del tercer recinte emmurallat i la majoria d'elles són intervencions de caire puntual que limiten molt l'aportació de dades concloents referents al seu coneixement estructural i cronològic. A continuació, exposem de forma breu un recull de les diferents intervencions a on s'hi han localitzat restes de la muralla del Raval:

- Seguiment de les obres de construcció del ferrocarril metropolità de la Rda. Sant Antoni durant el mes d'abril de l'any 1994, dutes a terme per l'arqueòleg Albert Bacaria Martús a la Plaça Universitat de Barcelona. Aquesta intervenció va posar al descobert el baluard de Tallers, la construcció del qual data de l'any 1697.
- Excavació d'un solar situat entre la Rda. Sant Pau, núms. 6-8 i el carrer de les Flors núm. 7, durant l'any 2000 a càrrec de l'arqueòloga Jordina Sales Carbonell. La intervenció va posar al descobert un tram de gairebé 16 m de llarg per uns 2 m d'amplada de la muralla baix medieval de Barcelona.
- Intervenció al carrer Pelai que va posar al descobert un tram de la muralla datada a finals del segle XIV i inicis del XV, construïda durant l'època de Pere III el Cerimoniós. A més de la muralla, també es va documentar una estructura de planta circular, i que fou interpretada com la sisena torre de la fortificació entre el Portal de l'Àngel i el portal de Tallers, per l'arqueòloga Marta Fàbregas l'any 2000.
- També al carrer Pelai, al febrer de 2002 els arqueòlegs Artigues i Caballero, van posar al descobert un altre tram de la mateixa muralla, a més d'una altra torre circular, que es podria relacionar, segons els directors de la intervenció, amb una de les torres que guardaven l'entrada

a la ciutat per la porta de Canaletes. Igualment aparegué el talús de la muralla.

- Seguiment arqueològic al carrer Sant Pau per les obres de preservació de les reserves d'aigua potable dels serveis municipals, mitjançant l'aprofitament de les aigües freàtiques, durant els mesos d'octubre-novembre de 2001 i sota la direcció dels arqueòlegs Iñaki Moreno i Laura Suau. La intervenció va donar a conèixer un nou tram de muralla baix medieval documentat només en superfície.

5.- MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ

En motiu de la concessió de la llicència d'obres a l'empresa FECSA-ENDESA, per tal de renovar la xarxa de canalització elèctrica en la Rda. Sant Antoni núms. 1-5 i 12-14 i al C/Compte Urgell núms. 2-4, (núm d'obra: 131184) s'havia de dur a terme una rasa de 80 m de llargada. En conseqüència, i tenint en compte l'interès arqueològic i l'alt valor històric i arquitectònic de l'indret, com a pas previ a la instal·lació definitiva del servei esmentat, es plantejà la realització d'un seguiment arqueològic de l'obra per avaluar les possibles restes arqueològiques conservades en el subsòl. La intervenció arqueològica fou adjudicada a l'empresa d'arqueologia Atics S.L., sota la direcció tècnica de l'arqueòloga Laura Suau i Lleal, i es va realitzar entre els dies 13 i 29 de juny d'enguany.

Els objectius de l'actual intervenció s'han traçat de forma conjunta amb el Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona, seguint la normativa municipal i general en temàtica de patrimoni. Aquests, s'han centrat en documentar les possibles restes arqueològiques i nivells estratigràfics que puguin veure's afectats per l'actuació urbanística i avaluar-ne la seva importància amb la finalitat de protegir-les, aplicant el mínim impacte sobre d'aquestes, segons ho marca la llei de Patrimoni i el Decret 78/2002.

6.- METODOLOGIA

Per tal d'aconseguir els objectiu marcats, cal seguir una metodologia sistemàtica i adequada. La que s'ha realitzat en aquesta intervenció s'inspira en el mètode de registre utilitzat per E.C.Harris i per A.Carandini (Harris, 1975, 1977, 1979; Carandini 1977, 1981). Es tracta de registrar objectivament els elements construïts i estrats que s'identifiquen, realitzant una numeració correlativa d'aquests, sota el nom d' "Unitat Estratigràfica" (U.E) que individualitza els uns dels altres. Cada U.E es registra en una fitxa on s'indica: la ubicació en el jaciment, les seves característiques físiques, la situació en les plantes i seccions i la posició física respecte a la resta d'unitats estratigràfiques amb les quals es relaciona.

Aquest mètode també inclou la realització de material gràfic, compost per les plantes, alçats, seccions i un aixecament topogràfic de totes les estructures descobertes. Cal esmentar també, el tractament que donem al material que ens apareix durant els treballs d'excavació. En primer lloc, es renta amb aigua i cada peça es sigla, per tal de deixar constància del seu lloc de procedència (codi del jaciment, any i U.E a la que pertany). I en segon lloc, les peces preferents, és a dir, aquelles que tenen forma o una decoració prou important, es dibuixen i reben un número identificatiu, per tal de que quedin individualitzades. Finalment, s'adjunta el material fotogràfic imprescindible per a la constància visual dels treballs realitzats.

El sistema de treball utilitzat va ser l'habitual en aquest tipus d'intervencions i va consistir en l'excavació manual per part dels obrers de l'empresa Espelsa (contractista de l'obra), dels diferents estrats localitzats per sota el paviment del carrer, sempre sota control arqueològic de la sotassignant.

7.- DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS

Els treballs van consistir en el seguiment arqueològic de l'excavació d'una rasa de 80 m de llargada total, situada entre els núms. 2-4 del C/Comte Urgell i els núms. 1-5 i 12-14 de la Rda. Sant Antoni, travessant perpendicularment aquesta via a través d'un tram soterrat, ja excavat en anterioritat, situat just per sota de l'asfalt. Per tal de fer més entenedora l'explicació dels treballs realitzats, es va dividir la rasa en dos trams, segons la seva situació.

La **rasa 1** es va començar a fer davant dels núms. 2-4 del C/Comte Urgell, girant en sentit nord fins arribar al núm. 5 de la Rda. Sant Antoni. Es va realitzar a uns 2/2,80 m de la línia de façana de les cases del carrer i feia uns 40/60 cm d'amplada. La profunditat màxima que es va assolir va ser d'uns 80 cm per sota del nivell d'ús actual (paviment de la vorera), segons la cota reglamentaria per instal·lar nou cablejat elèctric.

En primer lloc es va picar, amb l'ajut d'un martell pneumàtic, el paviment de rajoles de la vorera del carrer i la capa de formigó de sota, d'uns 15/20 cm aproximadament. A continuació, es va excavar manualment la capa de sauló que cobria altres serveis d'aigua i llum situats a uns 80 cm aprox. per sota del paviment de la vorera, és a dir, a 11,764 m snm. Aquesta capa no va proporcionar cap fragment de ceràmica ni altres elements arqueològics ja que corresponia al rebliment interior de les successives rases de serveis que s'han anat practicant, en aquest mateix indret, al llarg dels últims anys. A partir d'aquesta cota va finalitzar l'excavació de la rasa.

La **rasa 2** es va fer a l'altre costat de la vorera de la Rda. Sant Antoni i estava connectada amb l'anterior a través una rasa transversal, excavada anteriorment, situada sota de l'asfalt del carrer. Aquesta rasa començava a tocar de l'asfalt fins arribar, en sentit est-oest, al centre de la vorera just davant del núm. 14 i seguint, en sentit sud, fins el núm. 12 del mateix carrer. Aquest tram de rasa es va realitzar a uns 2,50 m de la línia de façana de les cases del carrer i feia uns 40/60 cm

d'amplada. La profunditat màxima que es va assolir va ser d'uns 80 cm per sota del paviment de la vorera.

Per sota del paviment de rajoles de la vorera del carrer hi havia una capa de formigó d'uns 15/20 cm aproximadament. A continuació, es va excavar manualment la capa de sauló que cobria altres serveis d'aigua i llum i la xarxa de clavegueram situats a uns 80 cm aprox. per sota del paviment de la vorera, és a dir, a 11,725 m snm. A tocar de la claveguera va aparèixer un nivell de terra argilosa de color ataronjat, barrejada amb runa i altres elements d'època contemporània. Aquesta capa no va proporcionar cap fragment de ceràmica ni altres elements arqueològics ja que corresponia al rebliment interior de les successives rases de serveis que s'han anat practicant, en aquest mateix indret, al llarg dels últims anys. A partir d'aquesta cota va finalitzar l'excavació de la rasa.

Davant dels resultats arqueològics negatius, es va procedir a col·locar el tub de plàstic, dins del qual s'hi van passar els cables de la llum.

8.- CONCLUSIONS

La intervenció duta a terme no ha proporcionat restes arqueològiques de cap mena. Tot i això, cal tenir en compte que es tracta d'una excavació preventiva de caràcter molt localitzat i parcial, on només s'ha assolit una profunditat màxima de 80 cm respecte del nivell de paviment de la vorera del carrer, en un indret on ja s'hi havien instal·lat diversos serveis. A més, les rases efectuades no superaven els 60 cm d'amplada, i en la major part del seu recorregut se situaven a tocar del traçat de la claveguera general.

En conseqüència, podem afirmar que fins la cota 11,764 / 11,725 m snm i just en el tram de rasa obert, no hi ha cap vestigi arqueològic conservat. Aquest fet pot respondre, o bé a la destrucció duta a terme a l'hora d'instal·lar les canalitzacions i xarxes dels serveis municipals, encara actius, o al fet de no haver assolit la cota a on és probable que es conservin les restes antigues.

Cal recordar que, segons fonts escrites i cartogràfiques i tenint en compte els resultats obtinguts en anteriors excavacions arqueològiques realitzades a l'entorn d'aquest indret, sabem que la muralla d'època baix medieval que anava des del portal de Tallers fins a la porta de les Drassanes, únic pany de muralla conservat fins l'actualitat en perfecte bon estat, així com també, un dels baluards de l'estructura defensiva, reforçada i ampliada en època moderna, s'haurien aixecat en aquest lloc i haurien perdurat fins a mitjan del segle XIX, moment en què es van enderrocar per tal d'ampliar els límits de la ciutat.

La realització de noves excavacions podrien confirmar o desestimar l'existència de restes arqueològiques en aquest indret i ajudarien a ampliar el coneixement sobre l'evolució històrica d'aquest sector de la ciutat. La present intervenció no ha aportat cap dada històrica nova, només ha posat de manifest les constants transformacions urbanístiques que ha patit aquest emplaçament al llarg dels darrers anys, les quals han afectat directament el subsòl.

9.- BIBLIOGRAFIA

ARTIGUES CONESA, Pere Lluís; CABALLERO CRUELLS, Miquel (2002): Memòria del seguiment arqueològic de la construcció d'un ascensor dels Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya davant al C/ Pelai número 62 (Barcelona, Barcelonès), Arxiu del "Servei d'Arqueologia Urbana de la Ciutat de Barcelona", Barcelona, Memòria inèdita.

BACARIA MARTÚS, A. (1994): *Informe-Memòria del seguiment arqueològic de la Plaça Universitat de Barcelona*. Inèdit.

BARRIENDOS VALLVÉ, M. (1993): "Les inundacions al Pla de Barcelona (segles XIV-XIX). Aspectes paleoclimàtics del fenomen" *Actes del III congrés d'història de Barcelona*. Barcelona.

CARRERAS I CANDI, F. (1909): "La ciutat de Barcelona" *Geografia General de Catalunya, vol. III*. Barcelona.

CIRICI, A. (1985): *Barcelona pam a pam*. Barcelona.

CUBELES I BONET, A. (1993): "La problemàtica a l'entorn de la incidència del decret del batlle de Barcelona sobre els oficis de batedors i tintorers de fustanys de l'any 1255 en la historiació de les muralles de Barcelona del segle XIII" *Actes del III congrés d'història de Barcelona*. Barcelona.

DDAA. (1992): " El Barcelonès, el Baix Llobregat, el Maresme" *Catalunya Romànica, vol. XX*. Barcelona.

DDAA. (1992): "La ciutat consolidada (segles XIV-XV)" *Història de Barcelona, vol. 3*. Barcelona.

DDAA. (1992): "La ciutat a través del temps. Cartografia històrica" *Història de Barcelona, índex*. Barcelona.

DURAN I SANPERE, A. (1972): "La ciutat al llarg de les seves muralles. Viatge entorn de la darrera muralla" *Barcelona i la seva Història, vol. I*. Barcelona.

FÀBREGAS I ESPADALER, Marta (2000): Memòria de l'excavació arqueològica d'urgència al carrer Pelai (Barcelona), Arxiu del "Servei d'Arqueologia Urbana de la Ciutat de Barcelona", Barcelona, Memòria inèdita.

FLORENSE FERRER, A. (1962): "Evolución de Barcelona en la Baja Edad Media". *Cuadernos de arqueología e historia de la ciudad, III*. Barcelona.

GARCIA I ESPUCHE, A. (1986): *Espai i societat a la Barcelona preindustrial*. Barcelona.

HERNÁNDEZ, J.E.; MORA, G.; POUPLANA, X. (1990): *Arquitectura de Barcelona*. Barcelona.

HUERTAS, J.; RODRÍGUEZ, M. (2000): "Muralla medieval de Barcelona: darreres intervencions arqueològiques" *Actes del I Congrés d'arqueologia medieval i moderna a Catalunya*. Igualada.

MORENO, I; SUAÚ, L. (2001): *Memòria del seguiment arqueològic al carrer Sant Pau i Rda. Sant Pau de Barcelona*. Inèdit.

PERELLÓ FERRER, A. M. (1996): "Defensa i fortificació" *L'arquitectura civil del segle XVII a Barcelona*. Barcelona.

RIBA I ARDERIU, O. (1992): "Aspectes geològics de les muralles barcelonines" *Revista Muntanya del Centre Excursionista de Catalunya, núm. 781*. Barcelona.

RIBA I ARDERIU, O. (1993): "Assaig sobre la geomorfologia medieval de la ciutat vella de Barcelona" *Actes del III congrés d'història de Barcelona*. Barcelona.

SALES CARBONELL, J. (2003): "Un nou tram de la muralla baix medieval de Barcelona localitzat a la Ronda Sant pau. Primers resultats de l'excavació" a *II Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya*. Sant Cugat del Vallès.

10.- DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

10.1. Documentació fotogràfica

10.2. Documentació planimètrica

Foto 1. Situació de la rasa 1 en el C/Comte Urgell 2-4 i Rda. St. Antoni 1-5

Foto 2. Vista longitudinal de la rasa 1 en el C/Comte Urgell nùms. 2-4

Foto 3. Vista longitudinal de la rasa 1 en la Rda. St. Antoni nùms. 1

Foto 4. Vista longitudinal de la rasa 1 en la Rda. St. Antoni núms. 3-5

Foto 5. Detall de la secció d'un dels perfils de la rasa 1

Foto 6. Situació de la rasa 2 en la Rda. St. Antoni núms. 12-14

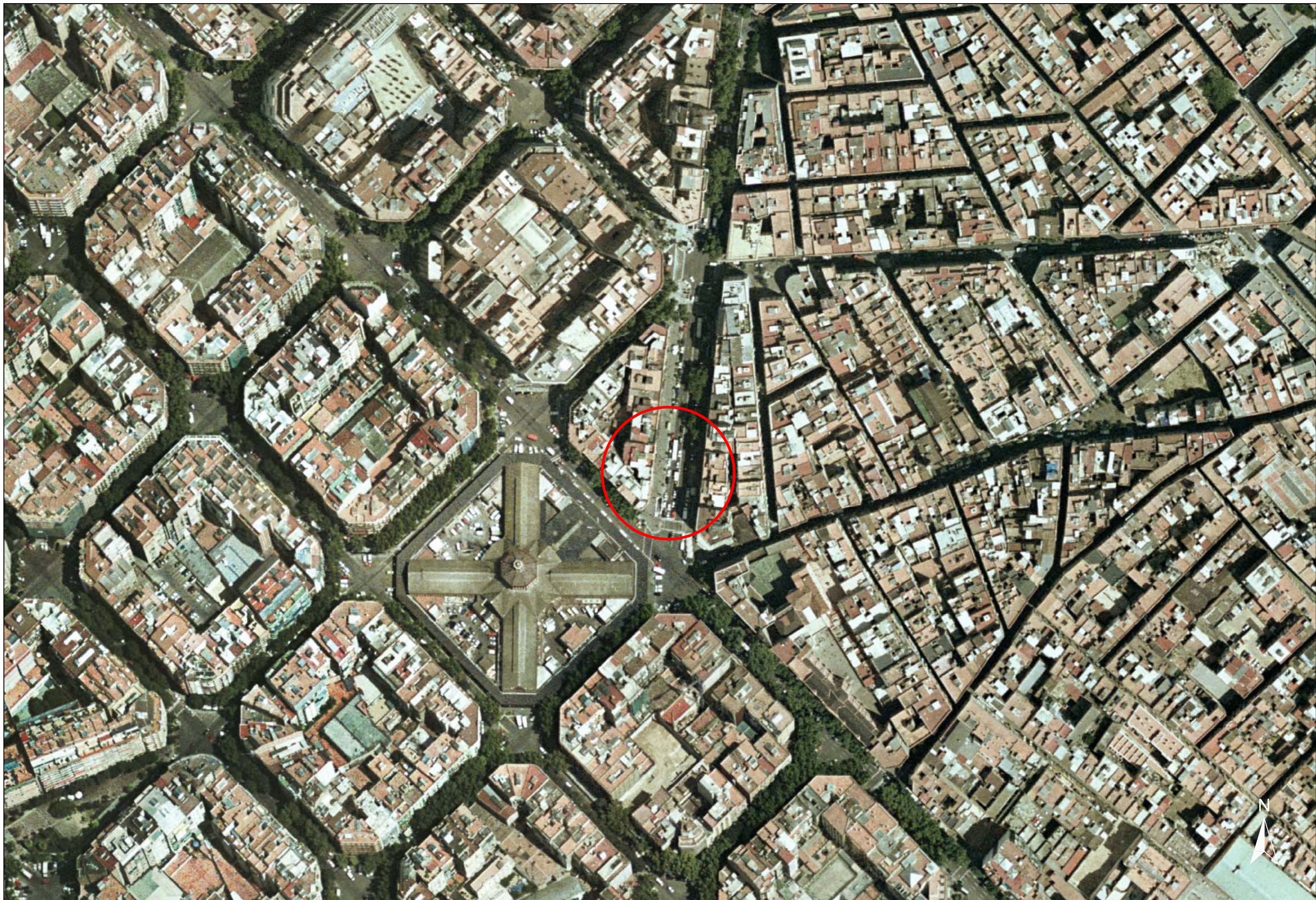
Foto 7. Vista longitudinal de la rasa 2

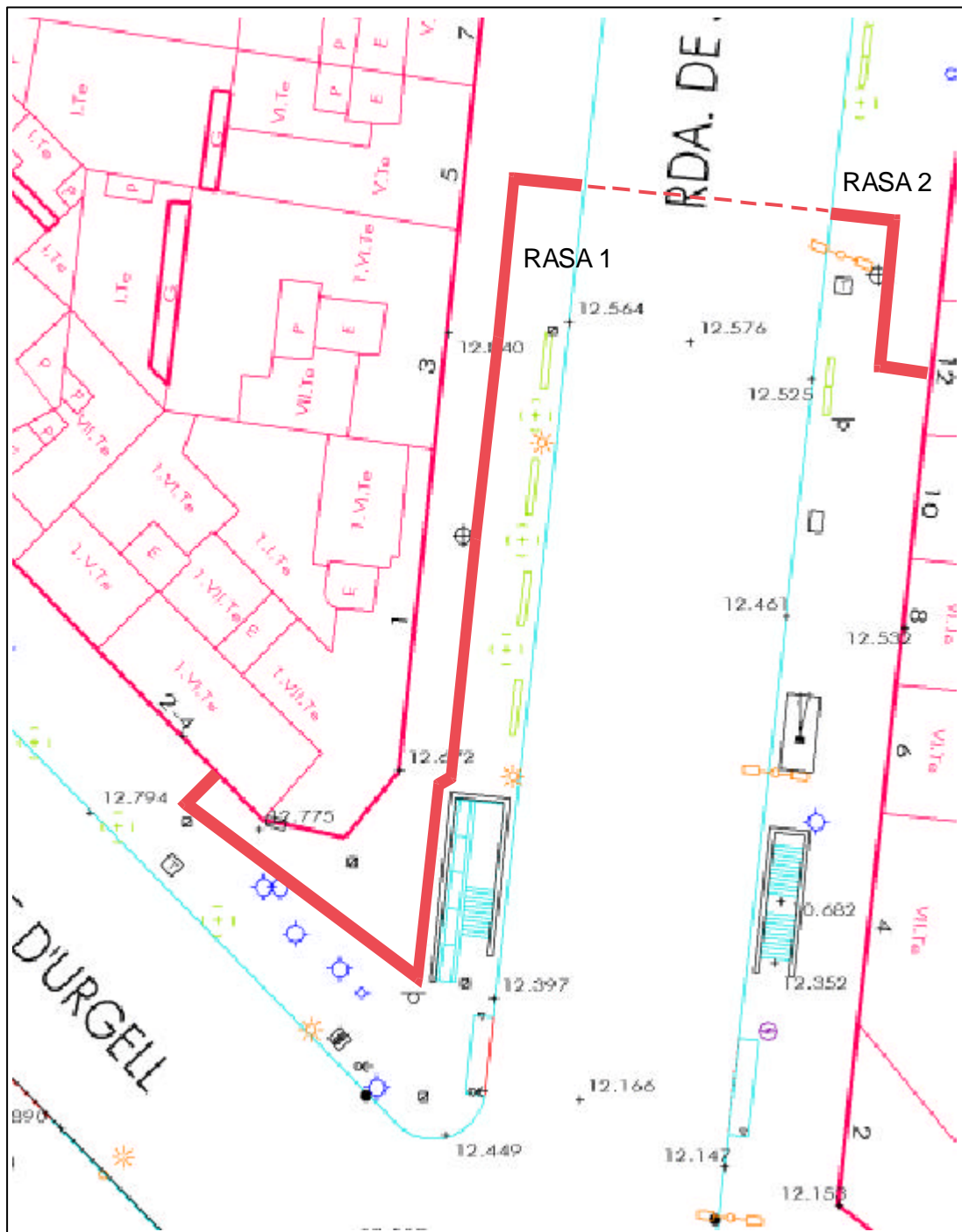

Foto 8. Detall de la secció d'un dels perfils de la rasa 2

Foto 9. Rasa 2 en el tram de connexió amb la rasa 1

--- Tram obert anteriorment

Intervenció arqueològica a la Rda. St. Antoni núms. 1-5 i 12-14
i al C/ Comte Urgell núms. 2-4. Codi: 189/05

Plànol de situació de la rasa. Escala 1/500 Laura Suau. Fig. 1